

МАЎЛЕНЧАЯ АГРЭСІЯ ЯК ПАКАЗЧЫК КАНФЛІКТНАЙ ІНТЭРПЕРСАНАЛЬНАЙ КАМУНІКАЦЫІ

Доўгаль Алеся Валер'еўна

кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры тэарэтычнай і прыкладной лінгвістыкі,
Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова
(г. Магілёў, Рэспубліка Беларусь)
e-mail: dovgal_av@msu.by

У артыкуле разглядаюцца асаблівасці маўленчай агрэсіі ў інтэрперсанальнай камунікацыі. Робіцца выснова, што маўленчая агрэсія з'яўляецца свядомай, дэструктыўнай, канфліктнай, суб'ектна-аб'ектнай формай маўленчых паводзінаў, якая скіравана на прамы ці ўскосны аб'ект, мае на мэце негатыўна-эмацыйнае ўздзеянне на адрасата, праяўляецца вербальна і невербальна, экспліцытна і імпліцытна.

Ключавыя словы: інтэрперсанальная камунікацыя, маўленчая агрэсія, аб'ект маўленчай агрэсіі, вербальная агрэсія, невербальная агрэсія, экспліцытная маўленчая агрэсія, імпліцытная маўленчая агрэсія

The article deals with the peculiarities of speech aggression in the interpersonal communication. It is concluded that speech aggression is a conscious, destructive, conflictual, subject-object form of speech behavior, which is directed at a direct or indirect object, is intended to have a negative emotional impact on the addressee, it appears verbally and non-verbally, explicitly and implicitly.

Keywords: interpersonal communication, speech aggression, object of speech aggression, verbal aggression, non-verbal aggression, explicit speech aggression, implicit speech aggression

Феномен агрэсіі з'яўляецца аб'ектам даследавання ў псіхалогіі, сацыялогіі, педагогіцы, журналістыцы, юрыспрудэнцыі, а таксама лінгвістыцы. Аб'ектам вывучэння апошняй становіцца маўленчая (вербальная, моўная, камунікатыўная, слоўная) агрэсія. Агрэсіўнасць маўленчых паводзінаў абумоўлена фактарамі як сацыяльнымі (эканамічная сітуацыя, міжэтнічныя канфлікты, палітычныя працэсы ў грамадстве і інш.), так і індывідуальнымі (адрозненні ментальных карцін свету камунікантаў, іх гендарныя, рэлігійныя, псіхалагічныя і іншыя характарыстыкі).

У лінгвістычных лексікаграфічных крыніцах прыводзяцца наступныя значэнні маўленчай агрэсіі: “форма маўленчых паводзінаў, накіраваных на знявагу ці наўмыснае нанясенне шкоды чалавеку, групе людзей, арганізацыі ці грамадству ў цэлым” [4, с. 562]; “маўленчая

грубасць у дачыненні да суразмоўніка, якая праяўляецца ў адборы рэзкіх, зняважлівых слоў, у тым ліку нецэнзурнай лаянкі, насмешлівых інтанацый, у павышэнні гучнасці голасу, у рэзка адмоўных ацэнках суразмоўніка, непрыемных для яго намёках, грубай іроніі і інш.” [5, с. 7]. Як бачым, пад маўленчай агрэсіяй разумеецца мэтанакіраванае камунікатыўнае дзеянне (маўленчы акт) з мэтай выклікаць у адрасата негатыўны эмацыйны стан.

У многіх даследаваннях адзначаецца, што агрэсія пранікае ва ўсе сферы дзейнасці чалавека, таму такія паводзіны характэрны любому тыпу дыскурсу – дзелавому, медыйнаму, інтэрперсанальнаму і інш. Па словах Т. А. Варанцовай, “гэта канфліктагенныя маўленчыя паводзіны, якія прыводзяць да канфлікту не толькі на ўзроўні міжасобасных зносінаў <...>, але і здольныя справакаваць маштабныя сацыяльныя канфлікты” [1, с. 85–86].

Спынімся больш падрабязна на маўленчай агрэсіі ў міжасобаснай камунікацыі. Міжасобасная (інтэрперсанальная) камунікацыя прадугледжвае не толькі інфармацыйнае, але і псіхаэмацыйнае ўзаемадзеянне паміж яе ўдзельнікамі – адрасантам (суб’ектам маўлення) і адрасатам (аб’ектам маўлення). Знаходзячыся ў адной камунікатыўнай прасторы, камуніканы абіраюць той ці іншы тып маўленчых паводзінаў (партнёрства, дамінаванне, маніпуляцыю і інш.), маўленчыя тактыкі і стратэгіі, вербальныя і невербальныя сродкі іх рэалізацыі. Паспяхова камунікацыя прадугледжвае эмацыйную адаптацыю ўдзельнікаў камунікацыі, што становіцца асновай гарманічных, пазітыўных, бесканфліктных зносінаў. У адваротным выпадку, калі адрасант свядома парушае эмацыйны баланс узаемаадносінаў, непрыязна, груба, зняважліва ставіцца да адрасата, назіраецца дэфармацыя камунікатыўнай прасторы, што прыводзіць да міжасобаснага канфлікту. Таму маўленчую агрэсію правамерна кваліфікаваць як форму канфліктных маўленчых паводзінаў, у аснове якіх ляжыць негатыўна-эмацыйнае ўздзеянне на адрасата.

Для маўленчай агрэсіі ў міжасобаснай камунікацыі характэрны пэўныя асаблівасці. Перадусім яна адносіцца да суб’ектна-аб’ектнай формы ўзаемаадносінаў: адрасант выконвае ролю актыўнага суб’екта, які аказвае негатыўна-эмацыйны ўплыў на адрасата (суб’екта). Такі тып камунікацыі абіраецца адрасантам свядома.

Маўленчая агрэсія з’яўляецца аб’ектнаскіраванай формай камунікацыі, г.зн. у сітуацыі зносінаў мусіць прысутнічаць аб’ект. Ён можа быць прамым – гэта адрасат, які непасрэдна ўдзельнічае ў камунікацыі,

а таксама ўскосным – гэта трэцяя асоба, якая не прадстаўлена ў камунікацыйнай сітуацыі, але з’яўляецца яе рэферэнтам (прадметам маўлення).

Маўленчая агрэсія характарызуецца двайной інтэнцыяй: яна або скіравана на абраз асобы адрасата, або мае на мэце негатыўнае эмацыйнае ўздзеянне на яго. Абраз – гэта наўмыснае прыніжэнне годнасці чалавека ў грубай, зневажальнай форме. Вербальнымі сродкамі яе рэалізацыі з’яўляюцца негатыўна-ацэначныя намінацыі асобы тыпу *асталон, быдла, гніда, дурань, падла, паразіт, скупянда, шэльма, хам* і пад. [гл. 2; 3]. Пад негатыўным эмацыйным уздзеяннем разумеецца грубае абвінавачванне, абурэнне, заўвага, папрок, патрабаванне, пагроза, насмешка і пад.

Маўленчая агрэсія мае вербальную і невербальную формы выражэння: першая ажыццяўляецца сродкамі мовы (словамі, устойлівымі выразамі, выказваннямі), другая – жэстамі, інтанацыяй. Да невербальных сродкаў маўленчай агрэсіі адносіцца таксама маўчанне (ігнараванне адрасатам маўленчай агрэсіі з боку адрасанта, адмаўленне ад камунікацыі).

Маўленчая агрэсія мае экспліцытную або імпліцытную рэалізацыю. Экспліцытная (яўная) маўленчая агрэсія – гэта відавочная, адкрытая маніфестацыя асабістага негатыўна-эмацыйнага стаўлення аднаго чалавека да іншага ў грубай, зневажальнай, абразлівай форме. Імпліцытная (схаваная) маўленчая агрэсія патрабуе ў адрасата намаганняў для яе распазнання, выражаецца ў форме намёку, іроніі, сарказму.

Такім чынам, маўленчая агрэсія перашкаджае ажыццяўленню эфектыўнай камунікацыі, разбурае эмацыйны клімат зносінаў і прыводзіць да канфліктаў у інтэрперсанальнай камунікацыі.

Спіс літаратуры

1. Воронцова, Т. А. Речевая агрессия в коммуникативно-дискурсивной парадигме // Т. А. Воронцова // Вестник ВГУ, Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2006. – № 1. – С. 83–86.
2. Доўгаль, А. В. Гендарна маркіраваныя эматыўна-ацэначныя лексемы: да праблемы лексікаграфічнага апісання / А. В. Доўгаль // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. – 2022. – № 1 (59). – С. 110–115.
3. Доўгаль, А. В. Эматыўна-ацэначны кампанент семантыкі зааморфных метафар / А. В. Доўгаль // Теоретические и практические предпосылки подготовки полилингвальных специалистов в УВО : сб. науч. статей / под ред. Е. Н. Грушецкой. – Могилев : МГУ имени А.А. Кулешова, 2022. – С. 109–113.
4. Завьялова, О. Н. Речевая агрессия / О. Н. Завьялова // Культура русской речи : энцикл. словарь-справочник / под ред. Л. Ю. Иванова, А. П. Сковородникова, Е. Н. Ширяева [и др.]. – М. : Флинта : Наука, 2003. – С. 562–564.

5. Романова, Н. Н. Агрессия (агрессивность) речевая / Н. Н. Романова // Словарь. Культура речевого общения : этика, прагматика, психология / Н. Н. Романова, А. В. Филипов. – М. : Флинта : Наука, 2016. – С. 7.